

VĚDECKOINFORMAČNÍ ZABEZPEČENÍ VĚDECKÉHO ÚKOLU

Zpráva o činnosti ÚV KSSS XXIV. sjezdu Komunistické strany Sovětského svazu mj. uvádí, že „k aktuálním problémům patří zlepšit vědeckotechnickou informovanost.“¹⁾ To je přirozené, neboť v současné době existuje rozsáhlá fronta vědeckovýzkumných prací s obrovským objemem informací. Přitom neustále narůstá význam vzájemného působení mezi vědci. Za takových podmínek je i pro dobře informovaného a kompetentního vědce velmi nesnadné důsledně sledovat v taktice řešení vědeckého problému změny, které probíhají v různých zemích. „Hlavním ukazatelem těchto změn je změna ve struktuře informačních toků.“²⁾ Tato skutečnost platí v plném rozsahu také pro vědeckovýzkumnou práci ve vojenství.

Vojenství je jednou z oněch oblastí lidské činnosti, kterou pokládáme za historicky omezenou, spjatou s existencí třídní společnosti. V naší době se však posunul tento třídní charakter vojenství do kvalitativně vyšší roviny, tj. do roviny existence dvou světových soustav, jež nepřetržitě soupeří o prvenství v současném světě. Více než půl století existence socialistického státu nejen potvrzuje nezbytnost a jednoznačně progresivní povahu socialistického vojenství, nýbrž zároveň, a to především v posledních deseti letech, reaguje na zmíněný posun postupným zesilováním požadavků na nutnost pružného a cílevědomého rozvoje socialistického koaličního vojenství na základě nejnovějších poznatků a vymožeností moderní vědy a techniky. Takový rozvoj předpokládá v podmínkách každého členského státu Varšavské smlouvy (dále jen VS) jednak

účelnou integraci národních poznatků a vymožeností vědy a techniky s cílem jejich využití v zájmu obranyschopnosti vlastní země, jednak rozvíjí vlastní vojenskovýzkumné činnosti každé členské armády, s důsledným respektováním vojenskovýzkumného zámyslu v rámci koalice zemí VS.

Zevšeobecňování zkušeností i současná praxe v oblasti zabezpečování vědeckovýzkumné činnosti v zemích VS, jakož i v předních kapitalistických státech přesvědčivě dokazují, že jednou z prvořadých podmínek cílevědomé, efektivní a hospodárné vědeckovýzkumné činnosti je její **vědeckoinformační zabezpečení**. Je-li tato skutečnost obecně přijata a uznávána v nevojenských vědních a technických oborech a směrech, pak ve vojenství s jeho integrujícím charakterem musí mít při nejmenším tutéž platnost. Ve skutečnosti zde však došlo k určitému zpoždění. V ČSSR byla např. zřízena první vědeckoinformační pracoviště (střediska) ve vojenství teprve v rámci resortní aplikace vládního usnesení č. 608/59. Tato pracoviště rozvíjela přitom převážně činnost bibliograficko-dokumentační a teprve v posledních letech přecházejí postupně k moderně koncipované vědeckoinformační činnosti v zájmu zabezpečení vojenské odborné, vědeckovýzkumné a koncepčně řídicí činnosti.

Předchozí vstupní charakteristiku vývoje bylo nutné uvést z toho důvodu, aby si čtenář mohl uvědomit novost dané problematiky v oblasti vojenství, které mj.

— má relativně málo zkušeností s plánovitým a soustavným informačním zabezpečováním vědeckých úkolů,

— klade určité požadavky ve smyslu utajení některých informací,

— vyžaduje však přesto metodické

1) Brežněv, L. I. Zpráva o činnosti ÚV KSSS XXIV. sjezdu KSSS. Ručé právo, 1. 4. 1971, s. 3.
2) Dobrov, G. M. Věda o vědě. Praha, Svoboda 1968, s. 110.

sjednocení koncepce vědeckoinformační činnosti jednak v zájmu svého napojení na celostátní soustavu VTEI, jednak v zájmu efektivního začlenění do koaliční spolupráce.

Jako vědeckoinformační oblasti jsou v ČSLA v různé organizační formě a rozsahu profilovány

- a) vojenskovo vědecké obory;
- b) vojenské a technické a přírodní obory;
- c) vojenské aplikace společenskovo vědeckých oborů;
- d) vojenské lékařské vědecké obory.

„Hlavním úkolem vojenské vědy je zkoumat objektivní zákony ozbrojeného zápasu, určovat charakter, zvláštnosti soudobé války a odpovídající způsoby vývoje výzbroje, budování ozbrojených sil a přípravy zázemí pro možnou válku.“³⁾ Vojenská věda je v tomto smyslu velmi dynamická a pružná a musí svými závěry a doporučeními předstihovat doktrínu. Ve vztahu takřka ke všem ostatním oborům vědy a techniky má vojenská věda integrující charakter — převážně ve smyslu využití jejích výsledků, avšak nezřídka i ve smyslu sladění úsilí nevojenského výzkumu a vývoje s vojenskými aspekty v zájmu obrany země. Pro oblast vojenství vzniká tak na úseku vědy, výzkumu a vývoje množství různorodých, často velmi závažných kolů, představujících složitou dynamickou soustavu, která se neobejde bez řízení a stimulace, bez celonárodní a mezinárodní, především koaliční spolupráce na straně jedné, ani bez efektivního vědeckoinformačního zabezpečení na straně druhé. V soustavě vědy v armádě se proto předpokládá⁴⁾ v návaznosti na celostátní praxi centrálně koordinovat rozvoj vědy a techniky na základě resortního

— dlouhodobého výhledu rozvoje vědy a techniky (na 10—20 let),

— pětiletého plánu rozvoje vědy a techniky,

— plánu vědeckovýzkumné práce (na 1—2 roky).

Z toho vyplývají pro vojenská pracoviště VTEI tři stěžejní úkoly vědeckoinformačního povahy:

1. Poskytovat vojenským koncepčně řídicím i zpracovatelským orgánům včetně

3) Zeltov, A. S., Kondratov, T. R., Chomenko, E. A. Metodologičeskije problemy voennoj teorii i praktiki. Moskva, Voenizdat 1969, 2. vyd. (přepřac.) s. 284.

4) Některé otázky plánování a řízení vědy v ČSLA. Praha, MNO — ÚRV 1969. 39 s.

Problematicku naší stati zasazujeme záměrně do užšího rámce vědeckoinformační oblasti **vojenskovo vědeckých oborů**. To proto, že tato oblast v obecném textu integruje všechny ostatní a je také nepřijatelnější z metodického hlediska pro pracovníky i pro uživatele vojenské vědeckoinformační služby ze všech ostatních uvedených oblastí. Stať vychází z dostupné domácí i zahraniční literatury a z osobních zkušeností i názorů autorů a neklade si v žádném případě za cíl charakterizovat skutečný stav dané problematiky u kterékoli z členských armád VS.

nejvyšších stupňů **komprimované informační podklady** pro jejich činnost, počítaje podklady pro zpracování uvedených plánovacích dokumentů.

2. Realizovat vědeckoinformační zabezpečení každého **plánovaného** vědeckého úkolu (komplexního, hlavního, samostatného hlavního a dílčích úkolů), popřípadě úkolu nově vzniklého.

3. Mít přesnou **evidenci**, dokumentační podchycení, popřípadě uložení mikrokopí (mikrofilmů) až dosud vyřešených a toho času řešených úkolů (kdo, jak, spolupráce, cíl, termíny) a napomáhat k jejich využití ve vojenské praxi.

Moderně koncipovaná, účelně organizovaná a koordinovaná vědeckoinformační činnost si vytváří svou produkci ke druhému úkolu dobré předpoklady pro splnění prvního a třetího úkolu, jejichž splnění představuje však v podmínkách ČSLA novou specifiku, která zasluhuje samostatné místo a není ani předmětem našeho článku. Realizace druhé úlohy (ad 2), tj. vědeckoinformační zabezpečení vědeckého úkolu v oboru vojenskovo vědeckém, je zpravidla svěřována vojenskému vědeckoinformačnímu pracovišti oboru nebo instituce (ústavu, zařízení), pověřené řešením úkolů. Celou činnost takového pracoviště, která směřuje k vědeckoinformačnímu zabezpečení plánovaného vědeckého úkolu, můžeme z metodického hlediska rozčlenit na

— vědeckoinformační ujasnění plánovaného úkolu,

— seznámení řešitele (týmu) s vědeckoinformačními možnostmi,

— zabezpečení předvýzkumné etapy řešení úkolu,

— průběžné informační zabezpečení v průběhu řešení úkolu,

— vědeckoinformační činnost spjatou s realizací výsledků úkolu.

Ve vojenskovišních oborech se usku-
tečňuje v rámci periodického hodnocení
činnosti vědeckoinformačního střediska
(1–2X ročně), dále při zpracování stře-
diskového plánu vědeckoinformačního za-
bezpečení a posléze v rámci bezprostřední
přípravy zabezpečení předvýzkumné
etapy řešení úkolů.

Rozvojovou vojenskovišní činnost mů-
žeme (analogicky jako u techniky) chá-
pat ve třech etapách,⁵⁾ tj. jako

— vznik vojenskovišních rozvojových
podnětů a jejich zpracování vojenskými
orgány pro vědu,

— organizačně plánovací přípravu vě-
deckovýzkumné práce ve vojenskovišní
oblasti,

— vlastní tvůrčí práci ve vojenskoviš-
ní oblasti.

Ve vojenskovišní oblasti se tedy usku-
tečňuje pohyb vpřed realizací potřeb vo-
jenství ve formě vojenskovišních rozvo-
jových podnětů požadavkových, direktiv-
ních a iniciativních, např. jako požadavek
svazku na vypracování výcviku osádky
tanku, jako příkaz velení k rozpracování
automatizovaného informačního podstře-
mu výběru, přípravy a rozmístování kád-
rů, anebo jako iniciativní informace sig-
nalizující tendence k nové organizaci jed-
notné divize v rámci NATO. Je zřejmé, že
iniciativními podněty můžeme výrazně
ovlivnit jak podněty požadavkové, tak
i direktivní. Iniciativní podněty patří do
sféry činnosti vědeckoinformačních pracovi-
šť. Tato je musí zahrnout do periodic-
kého hodnocení (kvantita, kvalita, správn-
ost zaměření podle poslání vědeckoin-
formačního pracoviště). Vojenská vědec-
koinformační pracoviště jsou v tomto
smyslu jakýmsi radiolokátorem indikují-
cím nové cíle, tj. podněty a tedy i stav
poznání ve vojenskovišní oblasti jak ve
vlastní zemi a v koalici, tak u možného
protivníka.

V rámci periodického hodnocení své
činnosti upřesňuje středisko své místo ve
zmíněných etapách a provádí analýzu své
produkce v porovnání se statutem, zamě-
řením střediska, popřípadě s platným
„Plánem vědeckovýzkumné práce na
rok...“ Na základě takové kvantitativní
a kvalitativní analýzy je možné jednak
pružně a včas přenést vědeckoinformační
úsilí v souladu s aktuálními požadavky,
jednak získat solidní „inventurní“ podkla-
dy pro opatření k vědeckoinformačnímu
zabezpečování úkolů budoucího plánu.
Vědeckoinformační ujasnění úkolů v rám-

ci periodického hodnocení není cílové,
nýbrž má pouze zprostředkovaný ráz. Je
spíše preventivní povahy, avšak se zřete-
lem k rychlému stárnutí informací ve
vojenskovišní oblasti je účelné uvědomit
si vnitřní souvislost v praxi časově odděle-
ných činností procesu ujasňování.

Při zpracování ročního střediskového
„Plánu vědeckoinformační činnosti“ do-
chází k předběžnému ujasňování každého
plánovaného úkolu. Samotný obsah plánu
není předmětem článku. Jeho součástí je
však mj. část „Plánu vědeckovýzkumné
práce resortu“ týkající se oboru zabezpe-
čovaného střediskem a doplněná „Plánem
informační přípravy“ střediska. Proces u-
jasňování se děje cestou tzv. „zmapování“
resortního plánu. Náčelník střediska spo-
lu s nejzkušenějšími pracovníky vyhledá-
vá a vyznačuje úkoly spadající do oblasti
střediska, vytypuje předběžně podle po-
vahy řešícího pracoviště úkoly a stanoví
stupeň jejich zpracování, způsoby, pracov-
níky, prostředky a lhůty realizace vědec-
koinformačního zabezpečení vytypovaných
vědeckých úkolů, včetně požadavků na vy-
užití produkce nebo na spolupráci s jiný-
mi vlastními vojenskými, civilními či koa-
ličními pracovišti VTEI. Zpracování plánu
je velmi náročná práce, která vyžaduje
vysokou kvalifikaci vojenskovišní i vě-
deckoinformační, dokonale přehled o čin-
nosti, produkci a možnostech střediska,
jakož i solidní orientaci o vědeckoinfor-
mačních nárocích, resp. možnostech řeši-
cích pracovišť.

Na základě zmapování rozsáhlého re-
sortního plánu vědeckovýzkumné práce
zpracuje středisko přehledný roční stře-
diskový „Plán informační přípravy úkolů“,
zahrnující pouze plánované rešerše (bib-
liografické: s referáty, s citacemi, s anota-
cemi; studijní: studijní zprávy, studijně
rozborové zprávy, studijně výzkumné
zprávy, sumarizační zprávy; jednorázové,
orientační, průběžné). Ihned po zpracová-
ní tohoto plánu se zakládají rešeršní lis-
ty a složky pro úkoly, jejichž lhůty za-
hájení jsou bezpečně ověřeny. U většiny
úkolů se zakládají rešeršní listy teprve
po obdržení písemné objednávky na re-
šerši.

Bezprostřední příprava zabezpečení
předvýzkumné etapy řešení plánovaného
úkolu je konkretizována na jednotlivce,
jemuž bylo „plánem informační přípravy
úkolů“ svěřeno informační zabezpečení
daného úkolu. Jak vyplývá ze sovětského
vojenského odborného tisku,⁶⁾ je v sou-

5) Kopecký, R. Informační průzkumy a nová kon-
cepce soustavy VTEI. Praha, UVTEI 1968, 117 s.

6) Vojenno-naučnuju i vojenno-techničeskiju infor-
maciju na uroveň sovremennych trebovanij. Vojen-
naja Mysl (SSSR) 1970, č. 6, s. 3–10.

časné době aktuální požadavek zkvalitnit vojenskou vědeckoinformační činnost tak, aby se výrazně zvýšila adresní, diferencovaná informační činnost, s důrazem na převahu studijně rozborové činnosti a na úkor reprezentativní, často však formální vědeckoinformační produkce. Těžiště vědeckoinformačního zabezpečení úkolu a tedy i jeho ujasnění je třeba vidět u studijně rozborového pracovníka střediska. Celkové ujasnění má formu výpisu do tzv. „osobního plánu“.

Seznámení řešitele (týmu) s vědeckoinformačními možnostmi

Tento úsek zahrnuje otázky vědeckoinformační připravenosti řešitele (týmu) plánovaného úkolu a způsoby efektivního styku vědeckoinformačních pracovníků k rozšíření informovanosti řešitele (týmu).

Vědeckoinformační připravenost uživatelů má nejméně dvě stránky: jednak organizovanou a cílevědomou vědeckoinformační přípravu v rámci vysokoškolské nebo vědecké přípravy důstojníka jako odborníka, resp. budoucího vědeckovýzkumného pracovníka, jednak zjišťování a zvyšování stupně vědeckoinformační připravenosti uživatelů (řešitelů) v rámci interakčních vztahů mezi uživateli informací (řešiteli) a vědeckoinformačními pracovníky. První stránka je v současné době předmětem pozornosti nejen na civilních školách, ale i v oblasti vojenského školství, jako je tomu např. v SSSR.⁷⁾ Realizace této přípravy v našem vojenském školství a zvláště ve vědecké přípravě je nejen v zájmu zrychlení tempa vědeckého rozvoje, ale také v zájmu vytvoření předpokladů pro soustavné zvyšování ideově politické úrovně, rozšiřování vzdělání a prohlubování odbornosti „zlatého fondu“ ozbrojených sil, jako o něm hovořil ministr obrany SSSR maršál A. Grečko na XXIV. sjezdu KSSS.⁷⁾

V zájmu efektivního styku vědeckoinformačních pracovníků při zabezpečování plánovaného vědeckého úkolu vychází pověřený studijně rozborový pracovník střediska především z ohodnocení řešitele. Činí tak již ve zmíněné etapě ujasnění. Bude-li připravenost uživatele přiznává a podmínky prostředí známé, půjde v podstatě o upřesnění postupu spolupráce bez průtahů a bez hledání společného jazyka. To však nebude v podmínkách armády typické. Typičtější bude zpravidla situace, kdy se obě strany vzájemně neznají a nemají dostatek zkušeností z úseků vědeckoinformačního zabezpečení. To můžeme vy-

Výsledkem tohoto procesu ujasnění jsou konkrétní údaje, které se týkají řešitele (osoby, kapacity, možnosti, způsoby informování), problematiky (co studovat, kdy, čím začít) a vlastního úkolu (druhy informačního zabezpečení úkolu, hlavní úsilí, spolupráce, lhůty). Tento úsek ujasnění má klíčové postavení, neboť ovlivňuje tvorbu koncepce, organizační i časové sladění všech opatření směřujících k vědeckoinformačnímu zabezpečení daného úkolu.

světlit na jedné straně relativně nízkou hodnotou informačního zabezpečení, jež dělá řešitel obvykle „vlastnoručně“ a z omezeného informačního fondu, na druhé straně převážně zevšeobecňujícím, málo adresným charakterem vědeckoinformační produkce ve vojenských oblastech. Navíc nepůsobí ve vojenských oblastech činitel přímé ekonomickovýrobní zainteresovanosti řešitelů na vědeckých informacích. Ve výrobě se projevuje nerealizace technickoinformačních podnětů velmi brzy na zaostávající kvalitě výrobků, což má bezprostřední záporné ekonomické následky. Ve vojenských oblastech se analogická nerealizace vědeckoinformační činnosti projevuje zprostředkovaně, často i anonyrně a po delším časovém období. Někdy je dokonce velmi obtížné tuto skutečnost zjistit jednak v důsledku nezbytného utajování určitých skutečností, jednak proto, že značnou část teoreticky zpracované vojenských problematiky je možné ověřovat teprve v procesu uzbrojení zápasu. To však nijak nesnižuje, nýbrž naopak významně zvyšuje úlohu vědeckoinformačního zabezpečení vědeckých úkolů v oboru vojenství. Seznamování řešitele (týmu) s vědeckoinformačními možnostmi je tedy v uvedeném typickém případě velmi důležité, mj. i proto, že zabezpečující vojenské vědeckoinformační pracoviště nebude zpravidla schopno samo v plném rozsahu uspokojit vědeckoinformační potřeby řešení plánovaného úkolu. V těchto podmínkách je povinností a profesionální ctí pověřeného studijně rozborového pracovníka

— navázat osobní (telefonický, písemný) kontakt s řešitelem (vedoucím řešitelského týmu),

— v osobní konzultaci si upřesnit jeho vědeckoinformační připravenost,

— navrhnout formu a způsob seznámení řešitele všeobecně s vědeckoinformační činností a s možnostmi pro konkrétní úkol,

7) Grečko, A., Armáda proletářského internacionalismu. Rudé právo 5. 4. 1971, s. 3.

— navrhnout formy a způsoby dlouhodobé informační spolupráce

— navrhnout způsob zabezpečení předvýzkumné etapy řešení,

— nabídnout řešiteli těsnou spolupráci při formulaci požadavků na vědeckoinformační zabezpečení plánovaného vědeckého úkolu v průběhu jeho řešení a v zájmu realizace dosažených výsledků řešení.

Podrobným objasněním náplně těchto bodů se v dané stati nemůžeme zabývat pro nedostatek místa. Zájemcem poslouží však dostatečně literatura.⁵⁾ Zkušenosti ukazují, že je účelné, vyústí-li první tři body do zpracování základní **podkladové studie**, zaměřené na konkrétní problematiku zabezpečování úkolu s cílem seznámit řešitele s vědeckoinformačními možnostmi, doporučit mu způsob vědeckoinformačního zabezpečení úkolu a poskytnout mu potřebné přehledy (zájmových periodik a monografií k úkolu; zájmových institucí oborových vědeckoinformačních; domácích i zahraničních odborníků ze zájmové a příbuzných oblastí úkolu). Taková studie by se měla také odměňovat z položky vyčleněné na plánovaný úkol. Jako možný příklad uvádíme studii jednoho z autorů.⁶⁾ Přirozeným vyústěním dalších bodů je společná formulace požadavku na vědeckoinformační zabezpečení plánovaného úkolu jednak v průběhu jeho řešení, jednak v zájmu praktické realizace dosaženého řešení. Výsledkem je sestavení **požadavku na řešerši** (s pozdějším vyplněním řešeršního listu) anebo přímo vyplnění **řešeršního listu**. Řešitel spolu se studijně rozborovým pracovníkem musí přitom na řešerši vymezit jednotlivá hlediska, tj. hledisko

— účelové (řešerše: na stav poznání, na novost vlastního řešení, na jméno);

— stupně úplnosti (řešerše: vyčerpávající, výběrová, orientační, ověřovací);

— způsobu zpracování (bibliografické typy řešerši: s citací pramenů; s uvedením anotací; s uvedením referátů; studijní zprávy; studijně rozborové zprávy; studijně výzkumné zprávy; sumarizační zprávy);

— časového trvání (řešerše: jednorázová, tj. retrospektivní; průběžná, tj. perspektivní; kombinovaná);

— doplňující (druhovité, prostorové a jazykové vymezení).

V podmínkách vojenskovešední oblasti může dojít přímo k sestavení řešeršního listu. Ten je výchozím a zároveň evidujícím dokumentem vědeckoinformačního zabezpečení vědeckého úkolu; podle něj konfrontujeme výsledek průzkumu se zadáním, podle něj můžeme a musíme hodnotit úroveň řešerše jako výsledek průzkumu. Je zároveň dokumentem vůči uživateli — řešiteli. V tom smyslu jej také podepisují obě strany a slouží též jako podklad pro podíl na odměně za splnění vědecký úkol. Vyčlenění podílu vědeckoinformačního pracovníka na odměně není u nás dosud praktikováno. Řešeršní list spolu s řešeršními složkami (sběračem materiálů k úkolu obsahujícím např. požadavek na řešerši, dopisy, dálnopisy, cestovní zprávy, výpisy, fotokopie aj.) poslouží středisku k prosazení nároku na podíl z plánované odměny.

Seznámení řešitele (týmu) s vědeckoinformačními možnostmi má tedy zásadní význam jak pro řešitele úkolu, tak pro zabezpečující vědeckoinformační pracovníky. Cílem tohoto úseku činnosti je vytvořit příznivé podmínky pro optimální informační zabezpečení plánovaného vědeckého úkolu jako základní předpoklad jeho včasného a úspěšného řešení.

Vědeckoinformační zabezpečení předvýzkumné etapy řešení

Předvýzkumnou etapou rozumíme časový úsek, který zahrnuje v nějakém oboru, směru či specializaci narůstání určitých podnětů, jež mohou předznamenávat nadcházející změnu kvantitativních podnětů v novou kvalitu poznání v daném vědním oboru, směru či specializaci. Vědeckoinformační aktivity ve formě sledování, pořádání, třídění a hodnocení těchto podnětů s cílem poskytnout podklady pro rozhodování o dalším zaměření vědeckovýzkumné práce jsou ve svém souhrnu

jedním z nejmocnějších stimulátorů rozvoje vědy a techniky.

Vědeckoinformační zabezpečení této etapy je řešeno jednak cílevědomě, tj. direktivně s upřesněním směru a cíle sledování, jednak běžně, nepřímou, zprostředkovanou v rámci sledování širší problematiky oboru. Direktivní informační zabezpečení je tedy nařízená činnost, např. dokumentační sledování vývoje a využití elektronických zařízení pro výcvik ve střelbě. Výstupem tohoto „sledovacího“ procesu může být prostá signalizace, periodická sumarizační zpráva, studijní rozborová zpráva nebo dokonce podkladová studie. Nepřímé vědeckoinformační zabezpečení předvýzkumné etapy se uskutečňuje

5) Volek, J., Vědeckoinformační zabezpečení procesu řešení vědeckého úkolu v oboru vojenství. (Diplomová práce). Praha, UK-FSVP 1970, 64 s.

6) Volek, J., Využití informatiky v přípravě, řízení a koordinaci úkolu XI-C. (Podkladová studie.) Brno, VAAZ 1989, 34 s.

v rámci sledování širší statistické problematiky. Středisko podchytilo např. několik zpráv o pokusech aplikovat telekinezi ve vojenství. I když středisko podle statutu nesleduje parapsychologii ani vojenskou psychologii, může vyhodnotit zprávy jako mimořádně podnětné pro vojenskovo vědní oblast a zahrnout problém telekineze do sumarizační zprávy za určité období a předložit jej touto cestou pozornosti vyšších koncepcí řídicích orgánů, které rozhodnou o dalších opatřeních.

Oproti civilním úsekům vědy a techniky má vědeckoinformační činnost ve vojenskovo vědní oblasti jistou specifiku. Mnohé poznatky získává bez perspektiv blízké racionalizace nebo s perspektivou realizace až ve válce. Mnohé z hledaných poznatků jsou utajovány nebo záměrně publikovány zkresleně. Často nemůže řadu vymožeností vědy a techniky vojensky realizovat mj. také proto, že mají vysokou „morální úmrtnost“, nebo jsou příliš nákladné. Tato fakta vzbuzují dojem bezperspektivnosti a zbytečnosti shromažďování a vyhodnocování vojenských vědeckých informací, vyvolávají tendenci k podceňování smyslu a významu vědeckoinformační činnosti v oboru vojenství a ke snižování vojenské vědeckoinformační aktivity. Objektivní marxistický přístup k uvedeným skutečnostem musí však naopak nezbytně vést k závěru o klíčovém postavení vědeckoinformačního zabezpečení v předvýzkumné etapě řešení, protože ukazuje cestu, jak objektivně vyhodnocovat pohyb vědy a techniky z hlediska vojenství a jak dosáhnout předstihu s optimálními náklady.

Dosavadní praxe ukazuje, že vědecko-

výzkumní pracovníci — jako potenciální řešitelé — si sami informačně zabezpečují převážnou část předvýzkumné etapy řešení. To je pozitivní jev, ale jeho zápor je, že informační produkce zůstává pouze v jejich stole. Je nezbytné, aby se stali externími aktivisty, spolupracovníky informačních středisek, obohatili tak jejich informační fondy, zpřístupnili je dalším specialistům a pomáhali tak překonávat slabiny diferenciačního procesu ve věd, který zasahuje i vojenství. Tato praxe s kladnými výsledky je běžná např. v ozbrojených silách SSSR,¹⁰⁾ umožňuje mj. udržovat vysokou odbornou úroveň vědeckoinformačních pracovníků.

Toto pojetí vědeckoinformačního zabezpečení předvýzkumné etapy vytváří příznivé podmínky pro hospodárné zpracování vědeckých informací ve vojenskovo vědních oborech, umožňuje značný horizontální i vertikální tematický závěr vědeckoinformačních pracovišť a dovoluje vysoce efektivní využití vědeckých informací ve vojenství s výrazným přenesením hlavního úsilí těchto pracovišť z pouhého dokumentačně bibliografického zpracování na účelnější adresní diferencovanou studijně rozborovou činnost. Současně může touto cestou přispět ke zvýšení relativní úplnosti informačních fondů, dané druhovou komplexní informací, věcnou komplexností a užitečnou retrospektivou. Z hlediska druhové komplexnosti mají totiž pro vojenství smysl nejen informace z běžných druhů známých pramenů a zdrojů, ale také informace z relativních rozhlasových, televizních, popřípadě dalším speciálním způsobem získávaných druhů pramenů a zdrojů.

Průběžné informační zabezpečení v průběhu řešení úkolů

Tento úsek činnosti začíná od okamžiku, kdy byl daný úkol zahrnut do resortního plánu vědeckovýzkumné práce. Obecně můžeme průběh řešení úkolu chápat jako etapy:

— Získání, analýza, syntéza výchozích informací pro formulaci přístupu k řešení úkolu. Výsledkem je anotační zpráva.

— Tvorba koncepce řízení a její paralelní vnitřní konfrontace s výsledky analýzy a syntézy dalších (průběžných) informací.

— Rozpracování koncepce řešení a jeho paralelní vnitřní konfrontace s výsledky analýzy a syntézy dalších (průběžných řešerů) informací.

— Obhájení vyřešeného vědeckého úkolu založené na vnější konfrontaci výsledku syntézy informací.

Proces řešení vědeckého úkolu není v rámci procesu rozvoje vědy a techniky ničím jiným než spirálou proloženou na sebe navazujícími úseky získávání, analýzy, tvůrčí syntézy a výsledné realizace informací. V této spirále uvažujeme z hlediska naší problematiky jednak informace, jejichž zdrojem (přímým či nepřímým) je sám řešitel (řešitelský tým), jednak vědecké informace, které si vyžadují a získávají prostřednictvím vědeckoinformačních pracovišť. V tomto smyslu je pro vojenskovo vědní oblast přijatelné pojetí, které uvádíme v příloze 1.¹⁰⁾

Schéma naznačuje dvojí charakter informací vstupujících do sféry řešení úko-

¹⁰⁾ Analogicky s podrobnějším výkladem řeší tuto problematiku GIGANIK, M., Informační analýza a fazetová klasifikace. Bratislava, SLTK 1968, 135 s.

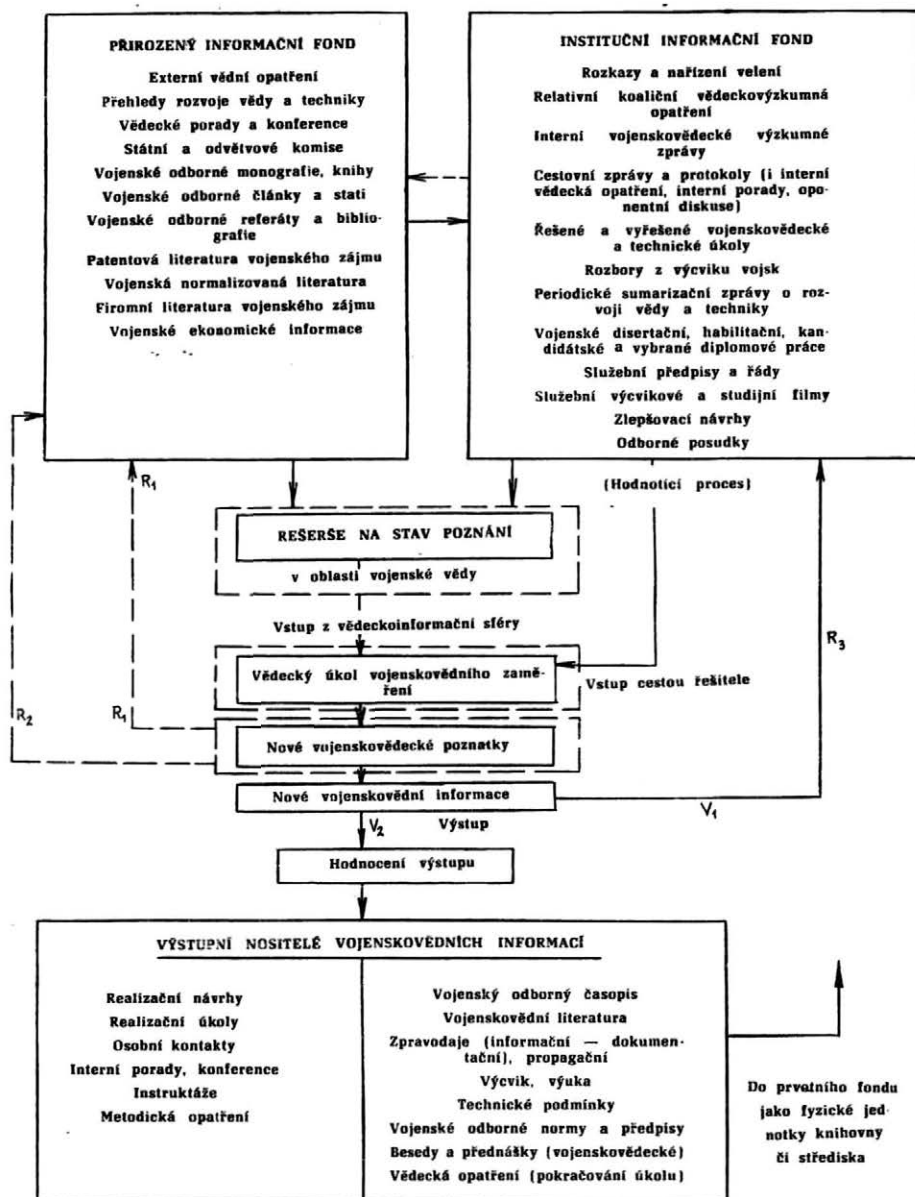

Schéma toku rekeršních informací.

lu — jednak z okruhu řešitelů, jednak z vědeckoinformační sféry.

Ze schématu dále vyplývá, že se předpokládá diferencovaný přístup k informacím institucionálního informačního fondu, což je dáno nezbytností klasifikace materiálů odpovídajícím stupněm utajení. To platí jak pro vědeckoinformační pracoviště, tak pro řešitele úkolů. Tato skutečnost značně komplikuje vědeckoinformační činnost ve vojenském prostředí. Můžeme ji řešit jednak zjednodušením norem utajení, zároveň však striktním opatřením směrem k přísné diferenciaci služeb poskytovaných vojenským vědeckoinformačními pracovišti. Vývoj vojenské vědeckoinformační činnosti mnoha zemí (SSSR, USA, NSR, Holandsko) k tomuto řešení zřetelně směřuje, protože vyvstala potřeba přesného podchycení nejen již vyřešených úkolů, ale i úkolů které se řeší (stav plnění, řešitel, potíže, kooperace apod.). Vojenská vědeckoinformační pracoviště, mezi nimi zvláště propouštěná Ústředí vědeckých a technických informací v ČSLA, pokládáme k tomu účelu z mnoha důvodů za nejvhodnější.

Ve schématu zaujímá klíčové postavení řešerše na stav poznání v oblasti vojenské vědy a techniky. To zcela odpovídá zásadě, že „řešeršní činnost je těžištěm práce útvarů vědeckých, technických a ekonomických informací“⁵⁾ i když dnešní pojetí řešerše¹⁾ zahrnuje nejen vyhledávání informací, nýbrž také přípravu průzkumu, vyhodnocování, korespektování, kompilaci, konzultaci, sumarizaci informací a další formy studijně rozborového zpracování informací.

Konečně schéma, promítnuté na etapy průběhu řešení úkolu ve vojenském prostředí naznačuje, že nejvýznamnějším činitelem úkolu jsou informace vycházející čili vstupní a konečné čili výstupní. První zabezpečují formulaci přístupu k řešení, tvorbu koncepce a její rozpracování až do obhájení řešení, druhé jsou výsledkem řešení úkolu.

Pro úkol máme obecně k dispozici institucionální informační fond, obsahující dobové interní poznatky, dále část přirozeného informačního fondu, který obsahuje dobové externí společensky dostupné poznatky. Úkol se zahajuje vymezováním předmětu zkoumání vyúsťujícím ve formulaci přístupu k řešení úkolu, konkrétně

tedy průzkumovým procesem vyhledávání zájmových adresních informací, jež dostávají formu řešerše na stav poznání ve vojenském prostředí. Typově může být tato první řešerše **vyčerpávající**, častěji však **orientační** řešerše. Z hlediska toku informací je prvním jednorázovým vstupem. Tento vstup se kontinualizuje na přirozený informační fond a v prodloužení na institucionální informační fond se navádí nepřetržitý tok průběžných informací pro vědecký úkol. Prostředkem dosažení kontinuity toku řešeršních informací jsou **průběžné** řešerše, z nichž každá jednotlivě je vlastně obrazem stavu informačního toku v daný moment.

Tyto průběžné řešeršní informace, tj. průběžné řešerše, musí zabezpečovat všechny další etapy až do obhájení úkolu. Nebude-li tomu tak, hrozí nebezpečí, že úkol bude vyřešen na bázi zastaralých informací a že tedy konečné řešení nebude odpovídat požadavkům podmínek při ukončení, resp. při realizaci úkolu. Průběžné řešerše nejsou však „samospasitelným“ prostředkem, protože po určitém nahromadění mohou ztěžovat přehled. Tomu můžeme čelit tím, že jejich periodicitu uzavíráme sumarizačním zpracováním za určité období.

Etapa obhájení vyřešeného úkolu ve vojenském prostředí dosud málo se spojuje s vnější konfrontací vědeckoinformačního charakteru. To je dáno přiznanou (nikoli pouze deklarovanou) rolí a významem vědeckoinformační činnosti ve vojenském prostředí. Tam, kde chápou, že informace jsou alfa a omega vědeckovýzkumné činnosti, vyčleňují vědeckoinformační pracovníku jeho podíl při obhajování úkolu ať už v řadě oponentů, či mezi obhajujícími. Součástí obhajoby vyřešeného úkolu by podle našeho názoru měla být vědeckoinformační oponentura, při níž by vědeckoinformační pracovník

— zhodnotil vědeckoinformační zabezpečení úkolu,

— charakterizoval formální stránku vědeckoinformačního aparátu zprávy (bibliografie, redundantnost, členění, resumé, otřídění apod.),

— doporučil formy, způsoby a rozsah i zaměření dalšího vědeckoinformačního pracovního obhájení úkolu a vytvořil tak vědeckoinformační předpoklady k realizaci obhájení úkolu.

Vědeckoinformační činnost spjatá s realizací výsledků úkolu

Problematika značného počtu teoretických vyřešených, ale v praxi nerealizovaných úkolů má mnohem více aspektů, než

jenom vědeckoinformačních. Vědeckoinformační aspekty jsou však předmětem našeho článku. Můžeme je indikovat hned na počátku řešení úkolů, tj. při jejich

1) Recherche (franc.) = vyhledávání

stanovení, dále v průběhu řešení a posléze i v etapě ukončení řešení. V počáteční etapě musíme mít např. dostatek informací k tomu, aby mohl být stanoven úkol, který bude nejen reálný, ale jehož řešení vyžaduje stamotná praxe. Jinak zůstane výsledek úkolu nevyužit a založen v archivu. Takových je bohužel dost. Vlastní průběh řešení je nutné jednak informačně ovlivňovat, jednak podchyčovat stav v průběhu řešení pro vytvoření manévru silami a prostředky výzkumu, neboť nezřídka jsme svědky toho, že např. řešení nějakého dlouhodobého úkolu ztrácí později smysl, anebo je nutné změnit směr řešení. Řešitel se k tomu nerad přiznává, je totiž hmotně zainteresován. S pravdou se však musí vyjít na světlo a k tomu mohou dopomoci vědecké a technické informace. Předpokladem je ovšem jak úplná evidence řešených a vyřešených úkolů, tak soustavný přehled o vývoji oboru u nás, v koalici a v ostatním zahraničí.

Na ukončení úkolu by měla těsně navazovat tzv. **realizační** etapa, která umožňuje překlenout mezeru mezi opoentním řízením a uplatněním výsledků vyřešeného úkolu v praxi. V tomto smyslu je účelné v závěrečné opoentní komise vytyčit tzv. realizační úkol a ustavit realizační skupinu, přičemž obojí zakotvit v rozkazu nadřízeného velitele (náčelníka). Do skupiny začlenit některé vědeckovýzkumné pracovníky-řešitele, zodpovědné funkcionáře realizujícího pracoviště (útvary, ús-

tavu nebo zařízení) a podle možností i zasvěceného vědeckoinformačního pracovníka. Z vědeckoinformačního hlediska je totiž nutné hned dělat vědeckoinformační zpracování nových poznatků a informací získaných při řešení úkolu. Zpětně vazební kanály R_1 , R_2 a R_3 usměrňují tyto informace do fondů uvedených na schématu a tam jsou tyto informace znovu vyhledávány a zařazovány ve formě rešeršních informací do realizačního procesu. Realizátorům se tím zabezpečují informace o řešení úkolu, obohacené informacemi o nových podmínkách, o způsobech uplatnění apod. Z tohoto hlediska je tento proces kombinací písemného a ústního sdělování informací. K jeho zabezpečení je nutné odpovídat na tyto otázky:

- Jaká část informací se má zpřístupnit v ústavu, v oboru nebo v odvětví?
- Jaké formy zpřístupňování budou v konkrétních podmínkách využívány?
- Které informace je nutné urychleně zveřejnit a propagovat?
- Které informace zůstanou adresními jen pro výzkum?

Možný výběr konkrétních forem pro zodpovězení prvních dvou otázek naznačuje výstup V_1 . Ke třetí otázce se vztahuje výstup V_2 . Čtvrtá otázka má řešit formu včlenění zmíněných informací do institucionálního informačního fondu, jejich zpřístupňování ve výzkumu a způsob informování vedení.

Pokusili jsme se sdělit své názory na místo a úlohu vědeckoinformačního zabezpečení při řešení vědeckého úkolu ve vojenství a objasnit přitom čtenářům možnou náplň i způsoby tohoto zabezpečení v pěti etapách. Nebylo možné a ani účelné snažit se postihnout všech aspekty vědeckoinformační činnosti, kterou je nezbytné dělat v zájmu zabezpečení vojenské koncepčně řídicí, vědeckovýzkumné a odborné činnosti. Jsme však přesvědčeni, že přes tato omezení může článek přispět k docenění významu vojenské vědeckoinformační činnosti v ČSLA. Jestliže se z tribuny XXIV. sjezdu KSSS zdůrazňuje, že „... v perspektivě musíme vytvořit celostátní automatizovaný systém shromažďování a zpracování informací“,¹²⁾ znamená to i pro nás počítat v zájmu účinné koaliční spolupráce s budováním analogického partnerského celostátního systému, ve kterém bude hrát významnou úlohu mj. i podsystem shromažďování a zpracování vojenských informací včetně jeho vědeckoinformačního úseku.

12) Brežněv, L., I., Zpráva o činnosti ÚV KSSS XXIV. sjezdu KSSS. Rudé právo 1. 4. 1971, s. 3.